

Metafory są obecne w życiu każdego człowieka także w sposób nieuświadomiony. Nie są to środki literackie, służące go ubogacenia języka, ale przede wszystkim kognitywne metafory konceptualne, za pomocą których rozumiemy w kategoriach konkretnych o pojęciach abstrakcyjnych. W prawie karnym centralnym pojęciem jest sprawiedliwość. Pojmuje się ją na wiele sposobów. Odnosi się ona do wielu wzorców i modeli. Jest to pojęcie, którego znaczenie zmieniało się przez wieki historii prawa i nabierało kolejnych warstw znaczeń. Tym nie mniej, każdy człowiek – także wykształcony sędzia i mediator – *prima facie* pojmuje to pojęcie intuicyjnie, właśnie za pomocą metafor. Sprawiedliwość jest jak wyrównanie szalek wagi Temidy. Dla zwolenników teorii sprawiedliwości retrybucyjnej będzie to wyrównanie rachunków pomiędzy sprawcą a społeczeństwem, a w teorii sprawiedliwości naprawczej – wyrównanie do stanu poprzedniego, do społecznej równowagi. Wokół tych dwóch prototypów – przeciwstawnych szalek typologii sprawiedliwości – można ułożyć cały system metafor konceptualnych prawa karnego, odnoszących się do różnych pojęć prawnych, nie tylko do sprawiedliwości.

Ciekawym obszarem dla badania metafor prawa karnego są mediacje. Analizując język, którym posługują się mediatorzy nie-prawnicy oraz techniki mediacyjne oparte na języku, będzie można dostrzec kontrast pomiędzy konceptualizacjami najważniejszych pojęć prawa karnego. Ponadto mediatorzy są zobowiązani zawodowo stosować prawo karne, jednocześnie bez obowiązku odbycia studiów prawniczych i w odformalizowanym, innym kontekście społecznym niż sędziowie. Tym samym wzorzec sprawiedliwości dla mediatorów może być odmienny od tego sądowego. Ponadto jedną z technik mediacyjnych jest stosowanie „metafory transformacyjnej”, zmieniających sposób patrzenia stron na dzielący ich konflikt. Chciałbym sprawdzić, na ile metafory konceptualne mogą być przydatne w tej technice.

Celem projektu jest odtworzenie systemu karnoprawnych metafor konceptualnych używanych przez sędziów i mediatorów, a następnie przetestowanie, w jaki sposób stosowanie konkretnych metafor wpływa na przebieg i wynik mediacji karnych. Sprawdzę, czy mediator niebędący prawnikiem inaczej konceptualizuje pojęcia karnoprawne niż prawnik (sędzia) oraz na ile te odmienności w języku, poprzez wpływ na rozumowanie mediatora i stron mediacji, oddziałują na ich decyzje. Aby rozstrzygnąć ten problem, przeprowadzę badania zmierzające do dwóch głównych celów. Celem pierwszej części będzie skatalogowanie karnoprawnych metafor używanych przez mediatorów i sędziów. Następnie wydzielę z zestawu metafor pojedyncze konstrukcje i przetestuję ich wpływ na przebieg i wynik mediacji. W symulacjach sprawdzę, czy system metafor jest spójny i czy ma przełożenie na praktykę. W ten sposób określe, jakie jest społeczne działanie prawa karnego w mediacji i czy różni się od tego obecnego w sądzie, czy mediacje toczą się wokół innego wzorca sprawiedliwości niż proces sądowy i czy ten wzorzec jest obecny w języku mediatora i stron.

Sens proponowanych badań jest widoczny w ich interdyscyplinarnym zakresie, ponieważ łączą one obszary wiedzy takie jak: nauka o prawie karnym, kognitywistyka, teoria i filozofia prawa, badania technik mediacyjnych. Dopiero szersza perspektywa pozwala dostrzec, że pomiędzy różnymi dyscyplinami jest jeden spójny obszar, który warto uzupełnić o nowe badania. Wyniki wpłyną także z osobna na wszystkie wspomniane wyżej dyscypliny. Dla dogmatyki prawa karnego metafory konceptualne sprawiedliwości będą narzędziem pozwalającym uporządkować dyskurs różnych teorii sprawiedliwości. Dla technik mediacji analiza metafor konceptualnych pozwoli zrozumieć kognitywne podłoże narzędzia metafor transformujących konflikt. Dla teorii i filozofii prawa metafory konceptualne są wciąż nową metodologią, otwierającą filozofię prawa na nauki kognitywne. Podobnie przedmiot badań w postaci mediacji karnej dla socjologii prawa jest atrakcyjnym polem zbadania karnego „prawa żywego” w mediacji. Sędziowie kierujący sprawy do mediacji często traktują ją jako „czarną skrzynkę”, w której w nieznanym dla nich sposób konflikt ulega rozwiązaniu dając na wyjściu efekt w postaci ugody. Analiza metafor konceptualnych prawa karnego, zawierającego się w nich komunikowania i konceptualizowania pojęć przez mediatorów i sędziów, a także sprawdzenie realnego wpływu metafor konceptualnych na wynik i przebieg mediacji pozwolą zapełnić tę czarną skrzynkę empiryczną wiedzą.